

Проблематика ЗМІ в умовах карантину: загальноукраїнські та місцеві радіостанції (квітень – травень 2020 р.)

Олена Голда, здобувачка другого (магістерського) рівня факультету журналістики, реклами та видавничої справи, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Ірина Сидун, науковий керівник, канд. іст. наук, завідувачка кафедри періодичної преси та медіаредагування, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

В статті досліджується тематична направленість ЗМІ в умовах карантину. За матеріалами подкастів ефірів загальноукраїнської радіостанції «Українське радіо» та регіональної радіостанції «Українське радіо. Одеса» у квітні – травні 2020 року досліджується тематика ефірів, їх зміст та цільове призначення.

Ключові слова: українські радіостанції, ЗМІ, Covid-19, журналістика, жанри, проблематика.

Як відомо, рішенням Кабміну з 12 березня вперше в історії по всій Україні ввели карантин. Спалах світової пандемії Covid-19 запровадив значні зміни в усіх сферах громадського життя. Проблема пандемії стала на перше місце серед тем, що турбують суспільство. Тому, завдання усіх інформаційних джерел в умовах карантину – об'єктивне та достовірне подання даних стосовно спалаху Covid-19, як в окремо узятих регіонах, так і по всьому світу. У матеріалах друкованих та інтернет-видань, в ефірах радіостанцій та телеканалів у квітні-травні 2020 року висвітлювалися аспекти, що пов'язані із поширенням вірусу.

Проблематику ЗМІ досліджуваного періоду розглянемо за матеріалами регіональної радіостанції «Українське радіо Одеса» та загальноукраїнської радіостанції «Українське радіо». Від початку карантину ток-шоу та програми

радіостанцій спрямовані на інформування населення стосовно змін, що відбулися в усіх сферах людської діяльності через пандемію.

Для висвітлення новин, які пов'язані із карантинном, журналісти регіональної радіостанції «Українське радіо Одеса» («УРО») та загальноукраїнської «Українське радіо» («УР») використовували наступні жанри радіожурналістики (згідно із типологією дослідника Смирнова В. В. [8]): інформаційне радіоповідомлення, інформаційне радіоінтерв'ю, інформаційна радіокореспонденція.

Вивчаючи жанрові визначення, спираємось на роз'яснення В. Смирнова у праці «Жанри радіожурналістики» [8]: «Інформаційне радіоповідомлення подібно замітці в періодичній пресі. З усіх жанрів радіожурналістики воно ближче за інших до газети. В його основі лежить соціально значимий факт суспільного життя. Воно, як і замітка в газеті, має відповідати на головні питання: «Хто? Що? Коли? Де?». Можливі й додаткові питання: «Як? Яким чином?». Жанр радіоінтерв'ю представляє собою комунікативний акт між співрозмовником, журналістом і слухачем. Мета цього жанру – отримання актуальної, цікавої інформації від компетентної, знаючої людини. В основі жанру лежить чергування запитань і відповідей, які являють собою єдине смислове та емоційне ціле, що об'єднуються однією темою» [8]. Жанр радіокореспонденції розглядається як «повідомлення подробиць події з елементами його коментаря. Такі матеріали часто звучать у випусках новин. Інформаційна програма вимагає лаконічності, жорсткого відбору фактів, деталей» [8]. Всі додаткові відомості повинні розкривати те, що сталося, допомагати слухачеві отримати більш повне уявлення про те, що трапилося.

Досліджуючи жанри радіожурналістики, В. Лизанчук доводить, що жанри постійно змінюються та вдосконалюються під впливом певних чинників, наприклад, таких як змішування різних жанрів або взаємодія між собою, що призводять до зародження нових жанрових форм. Дослідник зазначає: «Помітне місце серед жанрів радіомовлення зайняли авторські передачі. Пошук жанрового вирішення для того чи іншого конкретного журналістського

матеріалу завжди обумовлений насамперед особистістю радіожурналіста: його професіоналізмом, моральністю, національною гідністю, громадянською позицією. Журналістський матеріал повинен відповідати об'єктивним закономірностям суспільного розвитку. Його мета – створити у споживача інформації національно-гуманістичний світогляд, державницьке мислення, які б сприяли повноцінній самореалізації особи, її прав і свобод, утвердженню особистої, патріотичної відповідальності за долю Української держави» [6].

Дослідник І. Пенчук вважає, що «існує декілька факторів впливу, які визначають інтереси і потреби аудиторії, впливають на вибір жанру та наповнення програм: якщо радіостанція розрахована на велике місто, у якому свій ритм життя, часу на звичайне спілкування людям іноді не вистачає; в умовах життя сучасного суспільства людина не завжди може виявити своє «Я»; людина має отримувати підтримку своїх поглядів, їй необхідні однодумці по той бік ефіру; потреба в співрозмовникові, який допоможе людині, спілкуючись на рівних, проаналізувати ситуацію, розібратися в темі, в поглядах; процес «підміни родини»; недостатність інформації (під час програм можна закладати «систему легких знань»))» [7].

Отже, у сучасній радіожурналістиці один жанр плавно перетікає в інший, тому більшість радіопередач являє собою жанрове різноманіття. Завдяки синтезу трьох жанрів (інформаційне радіоповідомлення, інформаційне радіоінтерв'ю, інформаційна радіокореспонденція), створювалися ток-шоу «Українського радіо Одеса» та «Українського радіо», серед яких виділимо чотири тематичні напрями і проаналізуємо їх далі: освіта, економіка, подорожі за кордон (туризм), суспільна діяльність та волонтерство.

Згідно із результатами аналізу у квітні-травні 2020 року, в ефірі регіональної радіостанції «УРО» темі «Освіта» було присвячено два ефіри: «Які зміни відбудуться в освітньому процесі через продовження карантину?» [15] та: «Що потрібно знати батькам випускників та майбутніх першокласників?» [11].

Під час першої зазначеної теми слухачам пропонують дізнатися про те, коли проводитимуть зовнішнє незалежне оцінювання, яким чином буде

організовано дистанційне навчання для школярів, який передбачається графік роботи вчителів та на яку заробітну плату під час карантину розраховувати освітянам. Для розкриття цієї тематики журналістом використані жанри радіоповідомлення та радіоінтерв'ю. Враховуючи визначення цих жанрів, в основі повідомлення лежить соціально значимий факт суспільного життя (повідомлення про зміни в освітньому процесі), а інтерв'ю виступає комунікативним актом між співрозмовником, журналістом і слухачем (у процесі розмови із директоркою департаменту освіти і науки ОМР Оленою Буйневич розкриваються різні аспекти навчання в онлайн-форматі).

Друга тема розкриває відповіді на такі запитання: коли і як відновлюватимуть свою роботу дитячі садочки, як відбуватиметься зарахування до 1 класу, чи зобов'язані батьки платити у фонд класу/школи під час карантину, коли відбудуться останні дзвоники, випускні та ЗНО [11].

Серед тематичних блоків «УР» також присутня тема освіти. Через закриття закладів середньої освіти перед Міністерством освіти та науки України постало питання щодо продовження навчання школярів в умовах карантину. В ефірі обговорюється старт проєкту «Всеукраїнська школа онлайн». Журналіст використовує жанр радіоінтерв'ю (бесіда із операційною директоркою громадської організації «Освіторія» Анною Сидорук) та жанр радіокореспонденції (огляд випусків онлайн-уроків). Згідно з етимологією жанру радіокореспонденція слухачам презентують «повідомлення подробиць події з елементами його коментаря» [10].

Зміни, що відбулися через карантин у сфері економіки розкриваються в ефірах «УРО» за допомогою таких тематичних напрямків. По-перше, «Економіка крізь призму карантину: регіональний аспект» [15] (розглянуто рішення про тимчасове закриття роздрібних ринків, обмеження доступу на кладовища та продовження карантинних заходів ще на два тижні, до 11 травня, продемонстровано аргументи влади). По-друге, «Як вплинув спалах COVID-19 на морську галузь?» [13]. В межах ефіру поставлено головне питання: «Як вплинув спалах COVID-19 на морську галузь і що потрібно знати морякам з

Одещини про карантинні заходи?». Обидва ефіри створені за допомогою змішування трьох вищезазначених інформаційних жанрів радіожурналістики (радіоповідомлення, радіокореспонденція, радіоінтерв'ю).

Економічній тематиці присвячено ефір «УР» «Як влада підтримує роботодавців та працівників?». Розглянуто питання стосовно того як Уряд впроваджує підтримку роботодавців та працівників сфери малого і середнього підприємництва в період карантину. Ефір створено за допомогою синтезу жанру радіоповідомлення та радіоінтерв'ю. На початку ефіру продемонстровано перелік інформаційних приводів, що слугували для подальшого розкриття даної теми, наприклад, новина про нововведені обмеження для підприємців, про які розповідав прем'єр-міністр України Денис Шмигаль. Використовуючи жанр радіоінтерв'ю, протягом ефірного часу ведуча спілкується із головою Асоціації власників малого та середнього бізнесу Русланом Соболев [12].

Запровадження карантину спричинило закриття кордонів та припинення транспортного сполучення між країнами, тому проблема подорожей та, зокрема, повернення до України мало своє місце у проблематиці ефірів радіостанції. «УРО» порушило тему стосовно повернення коштів за нездійснену подорож: «Скасовані мандрівки внаслідок карантину під кутом зору споживача: як повернути кошти за квитки, житло та тур?» [9]. В рамках цього ефіру озвучується добірка історій про те, як люди намагалися повернути гроші за квитки, бронювання житла, тури. Подається думка юриста та економіста стосовно даної проблеми. Даний ефір за визначенням дослідника В. Лизанчука, є авторською програмою. Він містить елементи сторітелінгу, репортажу, інтерв'ю. Знаходячись на перетині декількох жанрів радіожурналістики, автор програми синтезує їх і розкриває головну тематику ефіру – «Як повернути кошти за скасовану подорож».

Також один з ефірів «УРО» було присвячено тим, хто не встиг повернутися до України вчасно. Випуск під назвою «Карантин за межами Батьківщини» [5] містить історії трьох одеситів, які перебували за межами

кордону та не могли повернутися додому через карантин. За допомогою інтерв'ю із адвокаткою Катериною Кармазіною, розглянуто юридичний аспект цієї проблеми (як повернути громадян легально, якщо кордони закриті), використовуючи жанр кореспонденції описано умови перебування українців за межами Батьківщини.

В ефірі «УР» була розглянута тема туристичної галузі «Віртуальні екскурсії» [1]. Через пандемію туристична сфера майже повністю припинила свою діяльність і представники цієї сфери знайшли новий вид діяльності аби продовжувати працювати та заробляти гроші. Під час ефіру розглядається як можна подорожувати онлайн. У якості експертів в туристичній галузі – співзасновниця академії туризму України Дарія Сонячна, краєзнавці зі Львова та Одеси. У даному випуску ведучий використовує жанр радіоінтерв'ю. Згідно із визначенням жанру, в його основі лежить чергування запитань і відповідей, які являють собою єдине смислове та емоційне ціле, що об'єднуються однією темою. Ефір побудований за схемою «питання-відповідь», що дозволило журналістові у повній мірі розкрити задану тему, а саме тему віртуальних екскурсій під час карантину.

Незважаючи на те, що карантинні правила та обмеження внесли значні зміни в соціальне життя громади, волонтери продовжували свою діяльність в умовах карантину, запровадивши деякі зміни у своїй роботі. Наприклад, більше уваги волонтери стали приділяти людям похилого віку (бо це найбільша група ризику). «Як допомогти людям дотримуватися самоізоляції?» [14] – саме таке питання було розкрито під час одного з ефірів «УРО». У межах ефіру досліджуються різні шляхи допомоги людям, старшим 60 років, дотримуватися самоізоляції. Зокрема, висвітлюється проект «Добрий обід» від Благодійного фонду Корпорація монстрів, який переформатував свою діяльність і працював на розвезення продуктів для пенсіонерів.

Також під час розкриття теми «Допомогти пережити карантин: кого і як підтримують одеські волонтерські проекти» [2] «УРО» висвітлює діяльність трьох проектів: «Центр добрих справ університету внутрішніх справ»,

«Волонтерський центр допомоги під час епідемії коронавірусу», «Платформа допомоги під час карантину». Основний напрям праці цих організацій – допомога літнім людям під час карантину, які знаходяться на самоізоляції вдома.

В ефірі загальноукраїнської радіостанції «УР» приділяють увагу питанню донорства. Через складну епідемічну ситуацію загострилась проблема із нестачею донорської крові, які потребують люди із тяжкими захворюваннями. «Донорство в умовах карантину: як безпечно здати кров?» [3] – саме таке питання обговорюється журналістом в рамках випуску разом з експерткою Вікторією Самошиною (менеджеркою проєктів громадської організації Донор.ua). Використовуючи жанр радіоповідомлення ведуча озвучує актуальну інформацію щодо недостатньої кількості донорів через пандемію, подається інформація щодо функціонування ГО Донор.ua. За допомогою радіоінтерв'ю побудований сюжет ефіру, який включає постанову проблемного питання і далі пропонуються шляхи його вирішення.

Кожен випуск складається з таких частин: вступ (озвучується інфопривід, тобто новина, яка слугує «підґрунтям» для подальшого розвитку теми); фокус (окреслюються питання, які будуть розкриватися під час ефіру); основна частина (містить інтерв'ю з експертами або звичайними громадянами, які мають пряме відношення до заданої теми ефіру; в основній частині також можуть міститися аудіо фрагменти з брифінгів, круглих столів тощо); заключна частина (знову озвучуються питання, які вирішувалися під час ефіру; містить перелік спікерів та експертів).

Висновки

Згідно із результатами моніторингу, під час карантину у квітні-травні 2020 року загальноукраїнська радіостанція «Українське радіо» та регіональна радіостанція «Українське радіо Одеса» переформатували свій тематичний кут зору на проблеми та теми, що безпосередньо стосуються пандемії коронавірусу. Основна мета ефірів – надати громадянам інформаційну підтримку та роз'яснити різні проблемні аспекти, що виникають в тій чи іншій сфері

громадського життя. За допомогою поєднання трьох інформаційних жанрів (радіоповідомлення, радіоінтерв'ю, радіокореспонденція), журналісти створюють ток-шоу, під час яких запрошені експерти і ведучі програми розкривають різні суспільно важливі теми.

Відмінності у програмах, що були виготовлені загальноукраїнською радіостанцією «Українське радіо» та регіональною радіостанцією «Українське радіо Одеса» полягають у географічній направленості аудиторії та у кількості залучених спікерів. «УР» розглядає будь-яку тематику з урахуванням того, що програми орієнтовані на всі міста України. При розкритті проблематики ефірів, враховуються дані або показники з різних куточків країни, таким чином ток-шоу спрямовані на всеукраїнську аудиторію. Натомість «УРО» у своїх випусках враховує лише дані, що стосуються Одеського регіону і, не виходячи за його межі, розкривають проблематику ефірів, що орієнтована лише на певний регіон.

Також за результатами аналізу подкастів ефірів, «УР» під час створення радійних програм залучають більшу кількість спікерів, ніж «УРО». В обох радіостанціях запрошені гості виступають експертами з різних галузей, але «УР», враховуючи свою направленість на більшу аудиторію, ніж «УРО», у своїх ток-шоу висвітлюють більшу кількість точок зору.

Література

1. Віртуальні екскурсії. *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MEt0Dhu8jnY> (дата звернення: 01.10.2020).
2. Допомогти пережити карантин: кого і як підтримують одеські волонтерські проекти. *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dsmf>. (дата звернення: 05.05.2020).
3. Донорство в умовах карантину: як безпечно здати кров? *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LodHAkc9xpg> (дата звернення: 05.10.2020).

4. Економіка кризь призму карантину: регіональний аспект. *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dslb/> (дата звернення: 05.05.2020).
5. Карантин за межами Батьківщини. *Українське радіо Одеса*. URL: https://www.mixcloud.com/ua_radio_odesa/21042020/ (дата звернення: 05.05.2020).
6. Лизанчук В. Жанри радіожурналістики. *Телевізійна й радіожурналістика*. 2005. № 6. 239 с. URL: <http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk6/end4.htm> (дата звернення: 02.09.2020).
7. Пенчук І. Види радіомовлення : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 7.030201. Журналістика. Запоріжжя : ЗІДМУ. 2004. 274 с.
8. Смирнов В. В. Жанри радіожурналістики. URL: <http://evartist.narod.ru/text9/40.htm> (дата звернення: 01.05.2020).
9. Скасовані мандрівки внаслідок карантину під кутом зору споживача: як повернути кошти за квитки, житло та тур. *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dsll/> (дата звернення: 05.05.2020).
10. Шкільна програма в умовах карантину. *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JnWn56CttG8> (дата звернення: 05.05.2020).
11. Що потрібно знати батькам випускників та майбутніх першокласників? *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dsks/> (дата звернення: 05.05.2020).
12. Як влада підтримує роботодавців та працівників? *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aSjVJ8lhenY> (дата звернення: 05.05.2020).
13. Як вплинув спалах COVID-19 на морську галузь? *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dsle/> (дата звернення: 05.05.2020).
14. Як допомогти людям дотримуватися самоізоляції? *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dsmb/> (дата звернення: 05.05.2020).

15. Як змінюється ринок праці в умовах сучасної кризи. *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=URE-7BAOv2w> (дата звернення: 05.10.2020).
16. Які зміни відбудуться в освітньому процесі через продовження карантину? *Українське радіо Одеса*. URL: <http://surl.li/dskg/> (дата звернення: 05.05.2020).
17. Як змінюється ринок праці в умовах сучасної кризи. *Українське радіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=URE-7BAOv2w> (дата звернення: 05.05.2020).